

курс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/page>.

3. Нелеп В.М. Планування на аграрному підприємстві : [підручник] / В.М. Нелеп. – К. : КНЕУ, 2004. – 495 с.

4. Писаренко В.В. Маркетинг овочевої продукції (методичні та практичні аспекти) : [монографія] / В.В. Писаренко. – Полтава : ПДАА, 2008. – 302 с.

5. Сільське господарство області у 2010 році : Статистичний збірник / За ред. Л.М. Безхлібняк. – Полтава : Головне управління статистики у Полтавській області, 2011. – 268 с.

УДК 658.27.003.12:338.43

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

*Дорогань Л.О., к.е.н., доцент, Кончаковський Є.О., к.е.н.,
Живогляд Ю.О., магістрант*

Полтавська державна аграрна академія

В статті розглядаються методи оцінки ефективності основних засобів підприємств аграрного сектору. Здійснено огляд основних показників оцінки використання основних засобів з урахуванням особливостей галузі сільського господарства.

The article describes how to assess the effectiveness of the basic production assets of enterprises of the agricultural sector. A review of key indicators to measure the use of basic production assets, taking into account characteristics of the agricultural sector.

Постановка проблеми. Зростаюча інтеграція аграрного сектору України до світового економічного простору характеризується кардинальними змінами в організації та управлінні виробництвом. Економічні перетворення зумовлюють необхідність як розробки нової стратегії розвитку сільського господарства, так і нових підходів до дослідження окремих економічних категорій, зокрема категорії основних засобів та оцінки ефективності їх використання.

Основні засоби сільського господарства є однією із складових виробничого потенціалу, як галузі, так і народного господарства держави. В останні роки через обмеженість фінансових ресурсів спостерігаються негативні тенденції у відтворенні основних засобів аграрного сектора. Окрім низки об'єктивних чинників, дана ситуація зумовлена також невідповідністю між головними складовими управління основними засобами – плануванням, оцінкою та формуванням їхнього обсягу та структури. В сучасних умовах питання точної оцінки ефективного використання основних засобів набуває актуального значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі вивчення питань оцінки ефективності використання основних засобів привертає увагу багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Теоретичні та практичні аспекти ефективності капітальних вкладень та їх особливості в сільському господарстві, методи обґрунтування відповідних нормативів досліджувались і висвітлені у роботах вітчизняних учених: В.Г. Андрійчука [1], В.М.

Івахненко [5], М.Й. Маліка, В.Я. Месель-Веселяка, П.М. Макаренка, П.Т. Саблука, М. Г. Чумаченка [2].

Як показує огляд наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, теоретичні та методологічні підходи до проблеми формування та використання основних засобів в аграрних підприємствах розроблені недостатньо. Дискусійними залишаються питання щодо визначення основних засобів як економічної категорії, їх класифікації, дослідження галузевих особливостей формування та відтворення, поглиблення їх класифікації, забезпечення ефективності використання, моделювання забезпечення сільськогосподарського виробництва основними засобами з урахування фондоозброєності та фондозабезпеченості висвітлені недостатньо.

Постановка завдання. Визначення оптимальних моделей та методів оцінювання ефективності використання основних засобів в галузі сільського господарства, зокрема з урахуванням особливостей аграрного виробництва.

Результати досліджень. Ключовою умовою вирішення продовольчої проблеми є раціональне використання виробничого потенціалу, зміцнення матеріально-технічної бази, формування і використання її основної ланки – основних засобів. Їх слід розглядати як активи підприємства, які беруть участь в декількох операційних циклах, не втрачаючи при цьому матеріально-речових ознак, переносять свою вартість на новостворену продукцію частинами у вигляді нарахованої амортизації, термін корисного використання яких становить більше одного року, та від використання яких підприємство очікує отримати економічну вигоду.

Власникам та керівництву підприємств аграрного сектору необхідно володіти інформацією щодо співвідношення результатів діяльності та обсягом авансованих ресурсів, в тому числі і основних засобів. Узальнюючими показниками використання основних засобів є фондovіддача, фондомісткість, фондозабезпеченість підприємства і фондоозброєність праці.

Фондовіддача – відношення вартості виробленої продукції до первісної середньорічної вартості основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення. Для більш змістовної оцінки рівня ефективності використання показник фондovіддачі доцільно розраховувати за обсягом товарної продукції. Фондовіддача, розрахована таким способом, на нашу думку, більш повно характеризує економічну ефективність використання основних виробничих засобів, на відміну фондovіддачі за обсягом валової продукції, яку визначають в порівнянних цінах.

Для сільськогосподарських підприємств характерні коливання рівня фондovіддачі, що пов'язане, передусім, з різним рівнем оснащеності їх основними засобами, різною їх структурою, рівнем придатності тощо. При оцінюванні рівня фондovіддачі та пошуку резервів її збільшення потрібно мати на увазі, що зниження фондovіддачі зумовлене передусім випередженням темпів зростання виробництва валової продукції порівняно з темпами зростання фондооснащеності. Також зниження показника фондovіддачі відбувається за умов перевищення темпів зростання фондоозброєності порівняно з темпами зростання продуктивності праці. Ця закономірність є наслідком матема-

тичної залежності, відповідно до якої фондовіддача зростає в тому випадку, коли темпи зростання продуктивності праці випереджають темпи зростання фондоозброєності.

Зворотнім показником фондовіддачі є фондомісткість. Економічний зміст даного показника полягає у тому, що він показує обсяг використаних основних засобів для виробництва однієї гривні продукції.

Для визначення рівня фондовіддачі сільськогосподарського підприємства, на нашу думку, слід використовувати інтегральний показник запропонований В.Г. Андрійчуком.

Інтегральний показник фондовіддачі визначається за формулою:

$$I_i = \sqrt{I_{фв} \times I_{вп}};$$

де $I_{фв}$ – індекс фондовіддачі, що розраховується діленням показника фондовіддачі у звітному періоді на базовий; $I_{вп}$ – індекс валової (товарної в поточних цінах) продукції. Він обчислюється діленням цього виду ефекту з гектара сільськогосподарських угідь у звітному році на даний показник у базовому році. Застосовувати інтегральний показник фондовіддачі доцільно для оцінки рівня ефективності використання основних виробничих фондів у динаміці за умови, коли їх фондовіддача знижується. Тенденція до зростання інтегрального показника фондовіддачі свідчатиме про позитивні зрушення у використанні цього ресурсу, і навпаки – тенденція до зниження його ставить перед підприємством невідкладні завдання щодо залучення наявних резервів використання техніки, продуктивної худоби, транспорту тощо [1, с. 273].

Фондозабезпеченість сільськогосподарського підприємства розраховують як відношення середньорічної вартості основних виробничих засобів сільськогосподарського призначення до площі сільськогосподарських угідь в розрахунку на 100 га.

Під фондоозброєністю праці розуміють відношення середньорічної вартості основних виробничих засобів сільськогосподарського призначення до середньоспискової кількості працівників.

Зростання фондоозброєності праці є важливим фактором підвищення ефективності використання основних засобів сільськогосподарських підприємств, оскільки це означає збільшення рівня механізації виробничого процесу та продуктивності праці.

Також оцінити економічний ефект від введення в дію основних засобів можна за допомогою показника терміну окупності. Умовний термін окупності визначається відношення середньорічної вартості основних виробничих засобів до величини операційного прибутку підприємства. Менше значення терміну окупності свідчить про вищу ефективність основних засобів. Також слід звертати увагу на те, щоб значення даного показника не перевищувало кількості років, за які заплановано відшкодувати капіталовкладення відповідно до діючої банківської процентної ставки.

Важливим напрямком підвищення ефективності використання основних виробничих засобів є встановлення оптимального співвідношення між основними й оборотними фондами з урахуванням виробничого напрямку під-

приємств, ступеня розвитку провідної галузі та досягнутого підприємством рівня фондоозброєності.

Також необхідно враховувати використання специфічного виду основних засобів – землі. На нашу думку, при оцінюванні рівня ефективності використання основних засобів слід враховувати вартість земельних ділянок разом з вартістю капітальних витрат на поліпшення земель.

Окрім оцінювання ефективності використання основних засобів існує об'єктивна необхідність в поглибленні наукових досліджень з проблеми інтенсифікації процесу відтворення основних фондів в сільському господарстві, зокрема, в проведенні досліджень по вдосконаленню механізмів і джерел фінансування цього процесу.

Оцінити економічний ефект від введення в дію основних засобів можна за допомогою показника терміну окупності. Термін окупності визначається відношення середньорічної вартості основних виробничих засобів до величини операційного прибутку підприємства. Менше значення терміну окупності свідчить про вищу ефективність основних засобів. Також слід звертати увагу на те, щоб значення даного показника не перевищувало кількості років, за які заплановано відшкодувати капіталовкладення відповідно до діючої банківської процентної ставки.

Досить цікавою є методика розрахунку ефективності капітальних вкладень з урахуванням спеціалізації та рівня виробництва валової продукції аграрних підприємств, запропонована Г. Зоріним і Т. Тетеріною [4].

У основі розробленої методики розрахунку інвестицій лежать функціональні зв'язки між забезпеченістю основними засобами і виробництвом сільськогосподарської продукції. Ця методика включає три етапи.

На першому етапі визначається обсяг інвестицій (I_1), необхідний для простого відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств з урахуванням чинника часу, який зумовлює неоднакову вартість грошей у різних періоди часу:

$$I_1 = \sum_{i=1}^n A_i \times T_o, \quad (1)$$

де A – величина нарахування амортизації для i -го виду діяльності підприємства;

T_o – термін окупності;

n – кількість видів діяльності підприємства.

На другому етапі проводять розрахунок інвестицій (I_2) з позицій збільшення основних засобів до умовного рівня, який відповідає певним економічним параметрам конкретного підприємства:

$$I_2 = \sum_{i=1}^n (K_{пл} \times K_{ф}), \quad (2)$$

$K_{пл}$ – планова вартість основних засобів підприємства;

$K_{ф}$ – фактична вартість основних засобів підприємства.

Передбачається, що умовний рівень основних засобів залежатиме від обсягу і виду виробленої продукції, наявності і якості трудових та земельних ресурсів.

На третьому етапі визначають потребу в інвестиціях(I_3), які забезпечують зростання обсягу виробництва продукції підприємств, згрупованих по напрямках спеціалізації:

$$I_3 = T_{np} \sum_{i=1}^n z_i \times f_i(K, L, N), \quad (3)$$

де T_{np} – темпи приросту виробництва продукції;

z_i – коефіцієнт чутливості інвестицій до приросту обсягу виробленої продукції i -го виду діяльності;

K – вартість основних засобів підприємства;

L – кількість працівників підприємства;

N – площа сільськогосподарських угідь.

У результаті сукупний обсяг інвестицій (I) для забезпечення розширеного відтворення основних засобів підприємств можна вчислити використавши формулу:

$$I = I_1 + I_2 + I_3. \quad (4)$$

Висновки. Аналіз економічної ефективності використання основних засобів повинен включати обґрунтування їх раціональної структури для різних типів сільськогосподарських підприємств залежно від виробничого напрямку.

Для характеристики використання основних виробничих засобів слід застосовувати узагальнюючі показники – фондівіддачу та фондомісткість. Доцільно застосовувати методики економічного аналізу, які враховують використання земельних і трудових ресурсів.

При прийнятті рішення про оновлення основних засобів слід враховувати показники окупності та можливість розширеного відтворення різних груп основних засобів як в цілому по підприємству, так і в розрізі окремих видів діяльності.

Література:

1. В.Г. Андрійчук, Економіка аграрних підприємств: Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероблене. / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Економічний аналіз: Навч. посібник / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатов та ін.; За ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2003. – 556 с.
3. Економічний аналіз: Навч. посібник / Серединська В.М., Загородна О.М., Федорович Р.В. – К.: Астон, 2010. – 592 с.
4. Г. Зорин, Источники финансирования процесса воспроизводства основных фондов в сельском хозяйстве / Г. Зорин, Т. Тетерина // Аграрный вестник Урала. – 2010. – № 12. – С. 47-53.
5. Івахненко В. М. Курс економічного аналізу: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2000. – 263 с.